

De engel

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Jesaja 9, 1-6

Schriftlezing Brieven: 1 Petrus 2, 7-10

Schriftlezing Evangelie: Lucas 1, 26-38

Inleiding

Ons thema in de Adventstijd is: Gezichten rond het Kind van de Vrede. Vandaag zien wij hoe de engel Gabriël tot Maria komt om haar te berichten dat zij in Gods ogen genade heeft gevonden. Dit meisje wordt moeder aarde. Zij belichaamt de ontvankelijkheid van de mensheid voor het mysterie van God. Het is door haar dat de kerk zich heeft willen laten inspireren draagster te zijn van het geheim van de vleeswording van het heil van de mensen.

Gemeente van Christus, dit is een verhaal van beschikbaarheid. Maria belichaamt een mysterie. Zo laat zij bij de aankondiging van de geboorte van Christus, in een prachtig beeld zien dat het bestaat dat een mens vrucht kan dragen voor God. En het is de engel die het ons aanwijst. Duidelijker kan Lucas het niet uitleggen. Aan de oorsprong van het evangelie staat de beschikbaarheid van de aarde en de stem van de hemel. Die zijn beide nodig: de vrouw en de engel. Alleen zo kan het leven tot zijn recht komen.

Iedere verdere menselijke claim is zinloos, alsof wij zouden kunnen weten dat het meisje Maria letterlijk een maagd was, of juist niet. Daar gaat het niet over in dit prachtige verhaal. Dit meisje wordt moeder aarde, waarover een hemels licht zal opgaan. Zij belichaamt de ontvankelijkheid van de mensheid voor het mysterie van God als een akker voor het zaad uit de hand van de landbouwer. Zij is de dochter van Sion, het meisje in staat te laten zien dat Israël ontvankelijk is gebleven voor het heil van God. Het is door haar dat de kerk zich heeft willen laten inspireren zelf daadwerkelijk draagster te zijn van het geheim van God en mensen. Dat is het wonder van de vleeswording, het tastbaar, concreet 'aanraakbaar' zijn, van het heil God te midden van de mensen. Zo is de kerk er in de 5e eeuw zelfs toe gekomen Maria te gaan zien als de Moeder Gods, waarmee men wilde beklemtonen dat Jezus één ongedeelde Godmenselijke natuur had.¹ Juist zo was hij de Zoon van God en van Maria tegelijk, in staat om hemel en aarde te verbinden, dat wil zeggen Gods Woord in het vlees. Wie het snapt mag het zeggen. Ik niet, maar ik geloof dat juist in dit niet snappen de kern van de betekenis van het leven wordt geraakt.

Onze kenniscultuur kan daar niet zoveel mee. Wij

willen harde bewijzen, wetenschappelijke analyse en feitelijkheid. Juist daarom is het, denk ik, heel bijzonder dat Maria ook in onze tijd een aansprekende figuur is gebleven. In haar ontvankelijke houding blijft zij mensen voorgaan in het verstaan van de stem van de engel. En dat blijft, alle secularisatie ten spijt, toch iets waar mensen naar verlangen, juist wanneer de natuur de figuurlijke duisternis die de aarde bedekt, gaat illustreren. Wij worden door de tijd van het jaar niet alleen aan het denken gezet, maar ook aan het voelen en daar ligt onze redding.

Want de mensheid is, ondanks alle slimheid, niets anders dan een volk dat in duisternis ronddoelt. Ik weet niet hoe het u vergaat, maar mijn verstand staat regelmatig stil bij het wereldnieuws. Kennelijk draaien er enorme raderen die niet te stoppen zijn. Of het nu wel of niet terecht is, veel mensen voelen zich in de samenleving overbelast en onrechtvaardig behandeld. Dat zijn vaak louter financieel-economisch gedreven belangen; politieke vliegwielen met de traagheid van olietankers die door niemand bij te sturen lijken.² Een wapenindustrie die zich niet bekommert over de al dan niet terechte aanwending van het verkochte instrumentarium, is mede verantwoordelijk voor de moord op onschuldige burgers in Yemen. Wij leven in een wereld waarin extreme rijkdom en grote armoede vlak naast elkaar kunnen voortbestaan op onbegrijpelijke wijze. Technisch gesproken groeien de bomen tot in de hemel, maar steeds weer zijn we als mensen zelf in staat kapot te maken wat we met zoveel moeite hebben opgebouwd.

In een dergelijke wereld in engelen te geloven betekent niet je ogen sluiten voor de werkelijkheid, integendeel. Je beseft het: Zonder heilige fantasieën door de hemel aangereikt is het bijna onmogelijk om te geloven dat het ook anders kan. Je bent niet zomaar een volk gedreven door een visioen van vrede en recht. Je bent niet zomaar volk van God als kring van mensen vol verlangen gastvrijheid en naastenliefde in de praktijk te brengen. In allerlei delen van zowel het Oude, als het Nieuwe Testament komen we engelgestalten tegen die Gods mensen bij de les willen houden. Niet dat de betekenis van deze engelen systematisch wordt uitgewerkt. Ze duiken plotseling op, of zou je beter kunnen zeggen, ze duiken neer? De engel Gabriël is een boodschapper. Zijn naam betekent 'God is mijn

strijder'. Hij komt voor in het boek Daniël, waar hij eschatologische geheimen openbaart.³ Hij wordt gezien als een van de vier aartsengelen, die het visioen van de laatste dingen ontvouwt.⁴ Het lijkt wel of Lucas hem juist daarom heeft willen noemen, wanneer het gaat om de essentie, de uiterste dingen van ons bestaan, herkenbaar in deze Jezus.

Het eenvoudigweg beschikbaar zijn heeft zin. Gods water stroomt over Gods akker. Het is niet veel dat van ons wordt gevraagd, niet veel meer dan die akker te willen zijn.

Bij de God die de Vader van het kind van Maria wil zijn is niets onmogelijk. Dat is een zinsnede uit oeroude tijden, reeds bekend uit het Oude Testament. We horen hem bij de aankondiging van de geboorte van Izaak.⁵ En hij klinkt mee op de achtergrond bij dat andere verhaal van een wonderlijke geboorte, die van Simson.⁶ Maar in de Hebreeuwse bijbel is de engelgestalte niet in de eerste plaats een individuele persoonlijkheid, maar de manifestatie van Gods aanwezigheid. Het vaderschap van God was ook in het Oude Testament daarbij een rijk verbeeldingsveld. Israël wordt als volk meer dan eens 'Gods eerstgeborene' genoemd.⁷ Wel is het nodig steeds weer te herinneren aan de bijzondere relatie, de betekenis gevende band waarin mensen die leven in het duister, worden uitgenodigd zichzelf te gaan zien als een volk van God dat leeft in het licht. Het is een engel die Jezus de Zoon van God noemt. Dat spreekt boekdelen. Zoiets verzin je niet.

In de middeleeuwen werd de beschikbaarheid van Maria ook wel verbeeld met de maan, die door Christus gezien als de zon werd beschenen. Een dienstbaar meisje uit Nazareth werd in de verbeelding verheven door Christus tot koningin van de hemel. In de kathedralen uit die tijd komen we dit motief tegen. Juist zo was zij een voorafschaduw van de gelovigen die te samen voor God beschikbaar willen zijn, ook wel de kerk genoemd. Zo'n hechte groep mensen ontstaat niet vanzelf, niet in deze wereld. Die hebben een engel nodig. Dat is een hemelse stem die hen aanspreekt.

Ten diepste is dit geen verhaal om uit te leggen. Dit is mystiek. Het is de engel die Maria aanspreekt. Door het woord van de engel verandert zij. Zij leeft in het heden. Maar geïnspireerd met het oog op een open toekomst van Godswege. Op sommige middeleeuwse afbeeldingen is het een duif, beeld van de heilige Geest,

die Maria bevrucht: Via het oor! Het is het Woord dat het doet. Zij is geen biologische, maar een theologische maagd, zegt Nico ter Linden: 'Mij geschiede naar uw woord.'⁸ God begint met een geboorte, zoals met iedere geboorte iets nieuws van God begint. Een verbinding wordt hersteld. Een onoverbrugbare kloof wordt toch overbrugd. Er ontstaat vanuit het kleine een overweldigend eschatologisch perspectief met universele betekenis. Mensen worden mensen van God, telkens opnieuw, zonder ophouden.

Gedicht: De engel aarzelde

De engel aarzelde
een korte stond,
ontroering sloot
zijn gezegende mond
en in zijn licht
stond Hij verblind:
Hij zocht een vrouw
en vond een kind,
dat naar hem opkeek,
argeloos rein,
en te verbaasd
om moeder te zijn.
Hij sprak de boodschap
met fluisterende mond
toen hij van vreugde
de woorden vond.

Albe, pseudonem van Renaat Joostens, 1902-1973,
Christelijk leven

Amen.

Uitzending en zegen
Wanneer jullie vanhier gaan,
weest ervan verzekerd gezegende mensen te zijn.
Jullie zijn gezegend met het Woord van God dat door
engelen wordt gesproken tot mensen. Dat Woord is
een opdracht en een belofte tegelijk.
God zal erbij zijn. Het is zijn naam. Het is een
waarheid die het leven is.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Amen.

Noten

¹ Concilie van Efese, 431.

²Actueel: Brexit in Verenigd Koninkrijk; Gele Hesjesprotesten in Frankrijk; machteloze klimaatop in Polen.

³Daniël 10-12, expliciet: 10, 13 en 21; 12,1.

⁴De andere aartsengelen die de troon van God omringen zijn Michaël (canoniek), Sariël en Raphael (buiten canoniek, maar zie ook Openbaring 7,1).

⁵Een zgn. *topos*: vgl. Genesis 18,14 en Job 10,13.

⁶Richteren 13.

⁷Vgl. Exodus 4,22; Hosea 11,1 en Jeremia 31,20.

⁸Bijv. Annunciatie, anoniem, c. 1420, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona; Linden, N. ter, *Het verhaal gaat...*, Amsterdam 2003, 19.

Figuur 1: De aankondiging, Fra Angelico, fresco, Convento di San Marco Florence ca. 1450

Figuur 2: Annunciation, Barcelona 1420